

Huutavan ääni korvessa?

Omakehu haisee. Raha ei haise. Näinhän Suomessa on sanottu kauan.

Viime aikoina ei rahan hajuttomuudesta ole paljon puhuttu. Pankkien kriisin myötä kansalaismielipide ainakin sanomalehtien palstoilla näyttää olevan se, että pankit haisevat. Sehän ei kuitenkaan merkitse, että rahakin haisisi. Ehkä on niin, että pankkitoiminta pääsi riistäytymään siihen tilaan, missä se nyt on, juuri siitä syystä, että liikutellaan hajutonta rahaa.

Julkisen talouden puolellakaan raha ei ole haissut. Miten muutoin voitaisiin selittää se, että kansalaisista tehdään nyt, siis jälkikäteen hyvinvointipalvelujensa maksumiehiä? Tietenkin monet sellaiset ulkoiset tekijät, joita ei ole voitu ennakoida, vaikuttavat taloudellisen tilan ja työllisyyden vakavaan heikkenemiseen, mutta se ei muuta miksikään sitä tosiasiaa, että meikäläisessä sekataloudessa veronmaksajat ovat viime kädessä julkisten palvelujen maksumiehiä.

Hyvinvointipalvelujen rakentaminen on toki ollut oikein ja oikeudenmukaista lisätessään kansalaisten tasa-arvoa palveluiden käyttäjinä. Valtion ja kuntien talouden saneeraamisessa raha - tai paremminkin ne aineelliset varat, joita ei ole käytettävissä - on kuitenkin ruvennut haisemaan nimenomaan hyvinvointipalvelujen kohdalla. Ei mitään niin pahaa, ettei jotain hyvääkin, tietää kansanviisaus. Julkisen talouden kriisi pakottaa paitsi löytämään säästämiskeinoja myös arvottamaan palveluja sekä toinen toisiinsa nähden että palvelumuotojen sisällä.

Yleisten kirjastojen sektorilla on syytä omakehuun eikä se haise ollenkaan. Yksi esimerkki on se vakava kehittämis- ja tutkimustyö, jota on tehty jo muutamana vuosikymmenen ajan kirjastotoimen taloudellisuuden parantamiseksi. Siihen on sisällynyt aimo annos eri palveluja arvottavaa keskustelua ja toiminnan päämäärien selkiinnytyistä. Haettaessa uusia toiminnallisia ratkaisuja vaikeassa taloudellisessa tilanteessa tämän ajattelutyön tulokset muodostavat hyvän lähtökohdan.

Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen taannoin järjestämällä maaseutukirjastojen kurssilla keskusteltiin paljon kirjastonhoitajan työn

olemuksesta. ja sen suhteesta kirjastotoiminnan tavoitteisiin. Eräänlaiseksi synteeksiksi siitä kerrotakoon seuraava muistiinpano eräästä puheenvuorosta.

Puheenvuoron käyttäjä otti lähtökohdaksi shakin maailmanmestarin Anatoli Karpovin kuvauksen shakkipelistä: "Shakinpelu ei koskaan lakkaa olemasta taidetta. Se on paras olemassa oleva sekoitus tiedettä, urheilua ja kulttuuria. Koko suuri avausteoria esimerkiksi on tiedettä, taistelu pisteistä ja sijoituksista urheilua. Pelaaminen sinänsä on luovaa toimintaa, kulttuuria."

Puhujan mielestä kirjaston johtaminen muistuttaa shakinpeluuta. - Kirjaston idea ei lakkaa olemasta taidetta, vaikka sisään kannettaisiin kahmalokaupalla mikrotietokoneita ja laserkirjoittimia. Ne tuodaan, jotta kirjaston idea taiteena voisi kukoistaa. - Taide vaatii harjoittajaltaan kurinalaisuutta. Kirjastonhoitajuuskin vaatii tällaista kurinalaisuutta. - Kirjastollakin on avausteoriaansa. Se perustuu kirjalliseen viestintään osana ihmisten kokonaisviestintää. Siitä kirjastonhoitajuus ottaa avausteoriaansa ja on siis tiedettä, joka tapauksessa jäsennettyä tietoa. - Kilpailu resurssista käy urheilusta. Coubertinin mukaan urheilussa olennaista ei ole voittaminen, vaan jalo kilpa. Kirjastonhoitajan tulee ylläpitää älyllistä kuntoaan osallistuakseen tasaväkisenä kilpailuun voimavaroista. Vain kunnonstaa huolehtiva voi joskus kiittää voittajana maaliin tai heittää keihänsä pisimmälle. - Pelaaminen sinänsä on luovaa toimintaa, kulttuuria, sanoo Karpov. Kirjastotyö voi yhtä lailla tuottaa aidosti kulttuuria, kun pelaaja tuntee säännöt ja käyttää niitä luovasti kirjaston idean hyväksi. - Yleinen kirjasto -nimisen pelin säännöt on kirjattu kirjastolakiin ja kunnallislakiin. Shakkilauta nappuloinen on kunta. Nappulat ovat asioita. Niitä kirjastonhoitajan tulee viedä eteenpäin "pelilaudallaan". Jokainen peli on ainutkertainen. Siksi sitä ei voi opetella etukäteen, vaan ratkaisut on pelaajan löydettävä itse.

Näkyvä esimerkki tällaisesta kirjastonhoitajuudesta on Porin kaupunginkirjaston / Satakunnan maakuntakirjaston johtajan Marjaana Karjalaisen tarttuminen kirjastopalvelujen arvottamisasiaan.

Hän tuli ulos kirjastostaan kansalaisten joukkoon ja sai ammattikunnan mukaansa kutsumaan kansalaiset tuomaan julki käsityksensä kirjojen lainaamisen maksuttomuuden säilyttämisestä. Syntyi maksuttomuutta puoltava kansalaisadressi, jonka allekirjoitti 300 000 kansalaista. Se merkitsee, että 6 % Suomen väestöstä ilmaisi arvostavansa kirjallisuuden saatavuutena ja maksuttomana tavoitettavuutena ilmeneviä hyvinvointipalveluja.

Marjaana Karjalainen on valittu Vuoden kirjastolaiseksi. Kirjastotiede ja informatiikka -lehti liittyi onnittelijoiden joukkoon.

Olen seurannut poliitikkojen puheita kunnallisaalien kynnyksellä. Puoluekannasta riippumatta kaikki painottavat kunnallishallinnossa toimivien erinomaisia mahdollisuuksia kuulla asukkaiden mielipiteitä. Kirjastojärjestöjen olisi silti syytä saatua uusille kunnanvaltuustoille tiedoksi myös se, mikä jo tiedetään kirjastoja koskevasta kansalaismielipiteestä.

Poliitikkojen puheissa kunnallistalouden säästökeinoista on ollut kiintoisaa kuulla miten ikään kuin uutena asiana selitetään kuntaryhmien välistä sektoraalista yhteistyötä ja työnjakoa. Poliitikot näyttävät tietävän eniten kuntainliittojen sairaalatoimesta, jonka byrokratiaa arvostellaan monesta eri syystä. Kukaan ei näytä edes kuulleen sellaisista asioista kuin kunnankirjastojen atk-yhteistyö, jolle leimallisia ovat seutukuntaisuus, työnjako ja vähäinen byrokratia. Yleisten kirjastojen sektorilla on käyttökelpoisia malleja valmiiksi kokeiltuna. Kuinka suurella äänellä pitää huutaa, jotta tieto käytännössä jo tosiasiallisesti toteutetuista kuntien

yhteistoimintamuodoista kuuluisi politiikan sfääriin asti?

Kymmenisen vuotta sitten selvittelin kunnankirjastojen tarjontaa tilastojen pohjalta ja päädyin siihen tulokseen, että määrällisen kirja- ja palvelutarjonnan ja kunnan väestöpohjan välillä vallitsee jokseenkin armoton riippuvuus. Päädyin siihen tulokseen, että kuntalaisten tasa-arvo kirjastopalvelujen vastaanottajina on erilainen kuntien kesken. Tällaisten tasa-arvoerojen tasoittamiseksi ehdotin kuntien välisen työnjaollisen yhteistyön kehittämistä. Puhuin "kihlakunnista", jotta kävisi selvästi ilmi, että tässä asiassa kuntainliittorakenne on sopimaton. Kysymyksessä oli yksinkertaisesti ehdotus aineellisten voimavarojen maksimaalisesta hyödyntämisestä kansalaisten tiedollisen tasa-arvon edistämiseksi.

Olin liikkeellä väärään aikaan. Muistan elävästi Kunnallisliiton järjestämän erään koulutustilaisuuden, jossa alustin asiasta. Ainoaksi reaktioksi kuulijoiden taholta muodostui kysymys siitä, mikä kunnista saa käyttöönsä kirjastonhoitajasta koituvat verotulot. Rahako ei haise?

Viime päivinä sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäällikkö Heikki S. von Hertzen on tullut julkisuuteen esittelemään ministeriössä kehitettyä aluejakoa, joka perustuu ajatukseen palvelujen parantamisesta yhtä kuntaa suurempina yksikköinä. Onko suuri synti, jos omakehu haisee? - päällimmäisenä tässä kuitenkin kirjastoväen kehu.

Helsingissä 16.10.1992

Marjatta Okko